

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

І. Є. Підберезних

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ІСТОРІЯ ЄВРОПИ

Методичні рекомендації

Випуск 411

Миколаїв – 2023

УДК 94:165.63](4)(076)

П 32

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 1 від 18 січня 2022 р.).

Рецензент:

Мірошкіна Н. В., кандидатка філософських наук, доцентка кафедри економічної теорії та суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет.

П 32

Підберезних І. Є. Інтелектуальна історія Європи : методичні рекомендації / І. Є. Підберезних. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. – 2023. – 36 с. (Методична серія ; вип. 411).

Методичні рекомендації містять програму дисципліни, плани лекцій та семінарських занять, завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, питання для підсумкового контролю, критерії оцінювання, список рекомендованої літератури. Призначено для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 032 «Історія та археологія» денної та заочної форм навчання.

УДК 94:165.63](4)(076)

© Підберезних І. Є., 2023

© ЧНУ ім. Петра Могили, 2023

ISSN 1811-492X

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Опис навчальної дисципліни	5
Розділ 2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни	6
Розділ 3. Програма навчальної дисципліни.....	9
Розділ 4. Зміст навчальної дисципліни	10
Рекомендована література для анотування	22
Розділ 5. Підсумковий контроль	24
Розділ 6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання	27
Розділ 7. Рекомендовані джерела інформації.....	31

ВСТУП

Вивчення навчальної дисципліни «Інтелектуальна історія Європи» впроваджено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за напрямом підготовки 032 «Історія та археологія». Вона доповнює та поглиблює знання здобувачів вищої освіти з історії Європи, забезпечує розуміння системного зв'язку між різними проявами суспільного життя. Вивчає різномірний інтелектуальний ландшафт того або іншого історичного періоду (сприйняття тих або інших ідей масовою свідомістю, шляхи та засоби поширення нових ідей, зокрема через популярну літературу, перш за все в переломні періоди, вивчення політичної «мови», аналіз політичних дискурсів). Сучасна «Інтелектуальна історія Європи», як навчальна дисципліна, включає різноманітні складові: традиційну філософсько орієнтовану історію ідей, ідейних систем, історію природознавства та техніки, історію суспільної, політичної, філософської, історичної думки, а також соціально-інтелектуальну історію, зосереджену на соціологічному та організаційному аспектах пізнавальної діяльності. Однією з вихідних передумов сучасної інтелектуальної історії є усвідомлення нерозривного зв'язку між історією самих ідей та ідейних комплексів, з одного боку, та історією умов і форм інтелектуальної діяльності, з іншого. Це обумовлює важливе значення вивчення дисципліни «Інтелектуальна історія Європи».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Інтелектуальна історія Європи» є сукупність знань, що охоплюють історичні аспекти однієї зі сфер людської діяльності, – творчої та інтелектуальної, через культуру, біографію й соціокультурне оточення їх носіїв, включаючи її умови, форми та результати.

Дисципліна спирається на знання, отриманні здобувачами вищої освіти з таких предметів, як «Актуальні проблеми історії зарубіжних країн», «Європейська інтеграція: історичний контекст (СК англ. мовою)» тощо.

У виданні висвітлюються особливості організації освітнього процесу під час вивчення дисципліни «Інтелектуальна історія Європи». Представлено тематику лекційних та семінарських занять, подано характеристику індивідуальних науково-дослідних робіт із роз'ясненням виконання. Методичні рекомендації розроблено з метою полегшення роботи викладачів та здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки магістрів за напрямом підготовки 032 «Історія та археологія».

РОЗДІЛ 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показника	Характеристика дисципліни		
Найменування дисципліни	Інтелектуальна історія Європи		
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»		
Спеціальність	032 «Історія та археологія»		
Спеціалізація (якщо є)	–		
Освітня програма	«Історія та археологія»		
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)		
Статус дисципліни	нормативна		
Курс навчання	6		
Навчальний рік	2022–2023		
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма	
	11	16, 18	
Загальна кількість кредитів ЄКТС / годин	3,5 кредитів / 105 годин		
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма	
	– лекції	12 годин	8 годин
	– семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові)	24 години	8 годин
	– годин самостійної роботи студентів	69 годин	119 годин
Відсоток аудиторного навантаження	34%	12%	
Мова викладання	українська		
Форма підсумкового контролю	екзамен		

РОЗДІЛ 2.

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Програма дисципліни «Інтелектуальна історія Європи» відповідає вимогам освітньо-професійної програми щодо системи знань, вмінь та рівня їхньої сформованості, що має забезпечити набуття здобувачем вищої освіти особистісно-професійних якостей.

Контроль за роботою здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом складання іспиту. Оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти проводиться відповідно до шкали оцінювання.

Мета викладання навчальної дисципліни полягає у формуванні знань про особливі характеристики європейської політичної / соціальної / культурної історії, особливо порівняно з історією інших (неєвропейських) суспільств, які сприяли формуванню почуття європейської спільноти та європейської ідентичності. Опановування здобувачами вищої освіти систематизованими науковими знаннями щодо процесів становлення і розвитку наукової картини світу, стилю мислення, засобів і форм наукового дослідження в загальному контексті духовної культури, соціально-організаційних й інформаційно-ідеологічних умов конкретної епохи.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Інтелектуальна історія Європи» є:

- знати, розуміти й аналізувати основні аспекти суспільних явищ з позиції історизму, діалектичного розуміння багатогранності, різномунтності та суперечності історичного процесу;
- здобути вміння всебічно, критично аналізувати інформацію різних історичних та сучасних джерел, самостійно, творчо осмислювати проблеми суспільного розвитку європейських народів та країн протягом багатомілітичної її історії;
- виховувати у здобувачів вищої освіти загальнолюдські духовні ціннісні орієнтації, сприяти ідеям гуманізму та демократизму і взаєморозумінню між народами на основі вивчення інтелектуальної історії Європи та особистісного усвідомлення досвіду історії для держави Україна.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на **формування компетентностей**:

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 04. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 06. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК 08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 10. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації різних джерел.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК 02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК 03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК 04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК 05. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК 08. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК 09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

2.2. Очікувані результати навчання

Згідно з вимогами освітньої програми, здобувачі вищої освіти у результаті вивчення навчальної дисципліни повинні **знати** основні дослідницькі напрямки та школи в галузі інтелектуальної історії, зміст основних дебатів у галузі інтелектуальної історії та епістемології соціальних та гуманітарних наук.

Групові заняття та самостійна робота повинні сформувані **уміння**:

– аналізувати європейську історію у соціально-політичному та історичному контексті;

– проводити дослідження з актуальних питань європейської історії;

– застосовувати розроблені в галузі інтелектуальної історії основні методи та техніки дослідження, розуміти та аналізувати культурну та епістемологічну специфіку тих чи інших форм соціального знання, що належать до різних культурних традицій, проводити власний аналіз історичних та сучасних форм знання та стилів мислення;

володіння:

– навичками роботи з джерелами різних жанрів та форматів, з дискурсами, що спираються на різні типи раціональностей, навичками міжкультурного перекладу та розуміння логік аргументації, характерних для різних форм знання з різними типами раціональностей.

Відповідно до освітньої програми очікувані **результати навчання** включають:

ПР 01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПРм 03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПРм 04. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.

ПРм 05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

ПРм 11. Вміти презентувати написані тексти та робити презентації усно різної довжини та складності українською або іноземною мовами.

РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Денна форма навчання

№	Теми	Лекції	Семінарські	Самостійна робота
1	Вступ до інтелектуальної історії Європи	2	2	7
2	Греко-римський світогляд: засади західної цивілізації	2	2	7
3	Середньовічний світогляд: схоластичне пробудження	2	2	8
4	Відродження класичного гуманізму: ренесанс та реформація	–	4	8
5	Інтелектуальний поступ раннього Нового часу	2	2	7
6	Мислителі та ідеологія епохи Просвітництва	–	4	8
7	Епоха Романтизму	2	2	8
8	Інтелектуальна культура доби модернізму (друга половина XIX – перша половина XX ст.)	–	4	8
9	Постмодернізм та інтелектуальна історія	2	2	8
	Всього за курсом	12	24	69

3.2. Заочна форма навчання

№	Теми	Лекції	Семінарські	Самостійна робота
1	Вступ до інтелектуальної історії Європи	–	2	13
2	Греко-римський світогляд: засади західної цивілізації	2	–	13
3	Середньовічний світогляд: схоластичне пробудження	–	2	13
4	Відродження класичного гуманізму: ренесанс та реформація	2	–	13
5	Інтелектуальний поступ раннього Нового часу	–	2	13
6	Мислителі та ідеологія епохи Просвітництва	2	–	13
7	Епоха Романтизму	–	–	15
8	Інтелектуальна культура доби модернізму (друга половина XIX – перша половина XX ст.)	2	–	13
9	Постмодернізм та інтелектуальна історія	–	2	13
	Всього за курсом	8	8	119

РОЗДІЛ 4.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. План лекцій

Тема 1. Вступ до інтелектуальної історії Європи

Предмет інтелектуальної історії. Основи соціальної епістемології: поняття соціальної реальності, соціальної дії, соціального інституту. Історична реальність як реальність семантична. Е. Дюркгейм: поняття соціального факту та соціального інституту. М. Вебер: поняття соціальної дії, метод «розуміння».

Тема 2. Греко-римський світогляд: засади західної цивілізації

Народження європейської інтелектуальної традиції: форми знання у Греції архаїчної та класичної епох. Платонівська революція у формах знання. Грецька ідея політики. Рух софістів та нові форми знання у класичну епоху.

Тема 3. Середньовічний світогляд: схоластичне пробудження

Середньовічна християнська цивілізація, Схід та Захід. Християнська ойкумена. Папа та імператор. Монашество. Розкол між Сходом та Заходом: поява «східного православ'я» та «римського католицизму». Ідея західного цезаропапізму та східного папокезаризму. Християнізація слов'ян. Місце Ф. Аквінського у західному богослов'ї; місце Палами у східному богослов'ї (ісихазм; божественні енергії).

Тема 4. Відродження класичного гуманізму: ренесанс та реформація

Відродження. Реформація. Наукова революція в Європі XVI–XVII століть. М. Коперник, Г. Галілей, Й. Кеплер та І. Ньютон.

Тема 5. Інтелектуальний поступ раннього Нового часу

Реформаційний рух та зміна світоглядних принципів європейців. Наукова революція XVII ст. Зародження науки Нового часу: Ф. Бекон і Р. Декарт. Наукова картина світу Нового часу.

Тема 6. Мислителі та ідеологія епохи Просвітництва

Передумови формування просвітницької ідеології. Основні положення просвітницьких вчень. Англійські просвітники. Представники французького Просвітництва.

Тема 7. Епоха Романтизму

Вплив Великої Французької революції на формування романтичних ідей. Філософські основи романтизму. Німецькі романтики.

Тема 8. Інтелектуальна культура доби модернізму (друга половина XIX – перша половина XX ст.)

Промислова революція та її вплив на зміну суспільно-політичних та ідейних пріоритетів. Наукові відкриття та їхній вплив на зміну світоглядних орієнтирів. Позитивізм О. Канта та еволюціонізм Г. Спенсера. Сцієнтизм К. Пірсона як обґрунтування «Віку Науки». Світогляд інтелектуалів XIX ст. Світоглядно-методологічна криза кінця XIX – початку XX ст. Марксизм як головне соціальне вчення XX ст. Неопозитивізм. Теологічна філософія. Екзистенціалізм.

Тема 9. Постмодернізм та інтелектуальна історія

Витоки постмодернізму. Постмодерністська парадигма та її порівняння з модерністською. Критика постмодернізму.

4.2. План семінарських занять

Семінар 1. Вступ до інтелектуальної історії Європи

1. Предмет інтелектуальної історії.
2. Основи соціальної епістемології: поняття соціальної реальності, соціальної дії, соціального інституту.
3. Історична реальність як реальність семантична.
4. Е. Дюркгейм: поняття соціального факту та соціального інституту.
5. М. Вебер: поняття соціальної дії, метод «розуміння».

Питання для самоконтролю

- ✓ Охарактеризувати ключові дебати навколо глобалізації, включаючи проглобалістські та антиглобалістські рухи.

**Семінар 2. Греко-римський світогляд:
засади західної цивілізації**

1. Форми знання у грецькій культурі до виникнення критичного мислення.
2. Архаїчна Греція: епічна поезія як носій форм знання про природний та соціальний світ.
3. Народження критичного мислення та елементів наукової раціональності у класичній Греції.
4. Геродот: форми емпіричного знання, принцип джерела.
5. Ідея дослідницького методу: елементи «аналізу» та елементи «критики джерел» у Фукідіда.
6. Елементи інтелектуальної історії та історії понять.
7. Метафізика Платона та її вплив на наступні форми знання у європейській традиції.

Питання для самоконтролю

- ✓ Охарактеризувати ключові ідеї грецьких мислителів від Фалеса до Аристотеля, у тому числі: суперечки навколо чесноти, справедливості, істини та можливості раціонального пояснення Всесвіту.

**Семінар 3. Середньовічний світогляд:
схоластичне пробудження**

1. Загальна характеристика епохи.
2. Вчення Св. Августина.
3. Схоластика та схоласти як провідники інтелектуальної думки середньовіччя.
4. Вчення Фоми Аквінського.
5. Середньовічний світогляд.

Питання для самоконтролю

- ✓ Охарактеризувати ключові ідеї середньовічної християнської цивілізації, включаючи основні дискусії в теології про пізнання, існування та атрибути Божественного.

**Семінар 4. Відродження класичного гуманізму:
ренесанс та реформація**

1. Зародження гуманістичних ідей в Італії.
2. Основні ідеї та представники італійського Відродження.
3. Наука епохи Відродження.
4. Особливості Північного Відродження.
5. Концепція християнського гуманізму Е. Роттердамського.
6. Соціальні утопії.
7. Світоглядні уявлення.

Питання для самоконтролю

✓ Охарактеризувати ключові ідеї Відродження, Реформації та Наукової революції, включаючи основні філософські ідеї наукової революції від М. Коперника та Г. Галілея до Й. Кеплера та І. Ньютона.

Семінар 5. Інтелектуальний поступ раннього Нового часу

1. Реформаційний рух та зміна світоглядних принципів європейців.
2. Наукова революція XVII ст.
3. Зародження науки Нового часу: Ф. Бекон і Р. Декарт.
4. Наукова картина світу Нового часу.

Питання для самоконтролю

✓ Охарактеризувати стилі мислення щодо політики у новочасних суспільствах. Історичне походження сучасних стилів політичного мислення.

Семінар 6. Мислителі та ідеологія епохи Просвітництва

1. Передумови формування просвітницької ідеології.
2. Основні положення просвітницьких вчень.
3. Англійські просвітники.
4. Представники французького Просвітництва.

Питання для самоконтролю

✓ Охарактеризувати ключові ідеї європейського Просвітництва, насамперед Іммануїла Канта, включаючи його внесок в епістемологію та моральну філософію.

Семінар 7. Епоха Романтизму

1. Вплив Великої Французької революції на формування романтичних ідей.
2. Філософські основи романтизму.
3. Німецькі романтики.

Питання для самоконтролю

✓ Охарактеризувати ключові ідеї європейської культової освіти, включаючи романтизм та політичний консерватизм Е. Берка та В. Ф. Гегеля.

**Семінар 8. Інтелектуальна культура доби модернізму
(друга половина XIX – перша половина XX ст.)**

1. Промислова революція та її вплив на зміну суспільно-політичних та ідейних пріоритетів.

2. Наукові відкриття та їхній вплив на зміну світоглядних орієнтирів.
3. Позитивізм О. Канта та еволюціонізм Г. Спенсера.
4. Сцієнтизм К. Пірсона як обґрунтування «Віку Науки».
5. Світоглядно-методологічна криза кінця XIX – початку XX ст.
6. Марксизм як головне соціальне вчення XX ст.
7. Неопозитивізм
8. Теологічна філософія.
9. Екзистенціалізм.

Питання для самоконтролю

- ✓ Охарактеризувати ключові політичні ідеології в Європі XIX століття, включаючи лібералізм, консерватизм, соціалізм та націоналізм.

Семінар 9. Постмодернізм та інтелектуальна історія

1. Витоки постмодернізму.
2. Постмодерністська парадигма та її порівняння з модерністською.
3. Критика постмодернізму.

Питання для самоконтролю

- ✓ Оцінити ключові ідеї пізнього капіталізму та «постмодерну», включаючи Франкфуртську школу та французький постмодернізм.

4.3. Завдання для самостійної роботи

Під час вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти виконують індивідуальне науково-дослідне завдання № 1 та № 2.

Індивідуальне науково-дослідне завдання № 1.

Індивідуальне науково-дослідне завдання (**написання есе**) є видом позааудиторної самостійної роботи здобувачів вищої освіти, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни та є необхідною умовою формування підсумкової оцінки з дисципліни. Виконання індивідуального науково-дослідного завдання сприяє поглибленню та закріпленню теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти під час прослуховування лекційного курсу та самостійного вивчення дисципліни.

Здобувачам вищої освіти пропонується написати есе на одну з тем, поданих нижче згідно з графіком захисту. Кожне індивідуальне завдання оцінюється за такими критеріями: самостійність виконання, якість оформлення.

Критерії написання: обсяг: 5–7 сторінок друкованого тексту без урахування титульного аркуша та списку використаних джерел (формат сторінки – А4; шрифт – Times New Roman; кегль – 14,

міжрядковий інтервал – 1,5; береги: справа, зліва, зверху, знизу – 20 мм). Структура роботи: вступ (де здобувач вищої освіти формулює актуальність проблеми, мету власного дослідження та задачі її виконання), основна частина (має містити головні ідеї та факти, а також не менше двох-трьох аргументів на користь висловленої тези. Кожен аргумент має бути підтверджений не менш ніж двома конкретними історичними прикладами чи спиратися на історичні джерела, що дозволяють використати їх як основу для аргумента. Беручи до уваги різні позиції та точки зору, важливим є їх критичний аналіз, а також виявлення власного ставлення до досліджуваної проблеми); висновки (подається авторський аналіз зазначених проблем); список використаних джерел (має налічувати не менше 15 наукових джерел, у тому числі наукові статті, монографії); результат перевірки на антиплагіат. Есе може супроводжуватися наочністю: презентацією, інфографікою, відео, фото, географічними картами, малюнками, музикою, таблицями тощо.

Критерії оцінки: виконання технічних вимог, наукові джерела та посилання, авторські судження та оцінки, відсутність плагіату.

Теми для написання есе

1. Давньогрецька цивілізація

Орієнтовний план

1. Виникнення полісу.
2. Історичні та політичні події мінойської та мікенської цивілізації до VI століття.
3. Розквіт грецької культури 500–336 рр. до н. е.
4. Піднесення Афін.

2. Розвиток грецької думки

Орієнтовний план

1. Початки грецької філософії.
2. Розвиток досократівської думки: Піфагор, Геракліт, Парменід і Атомісти.
3. Софісти і Сократ: Сократівський метод.

3. Софісти і Сократ

Орієнтовний план

1. Софісти та їх відмова від космології та метафізики.
2. Сократ у ранніх діалогах Платона. Джерела знань про історичний Сократ.
3. Останні дні Сократа та аргументація Апології та Критона.
4. Чому Сократа вважають ідеальною філософією?

4. Платон

Орієнтовний план

1. Життя Платона і вплив на нього Сократа.
2. Філософія чесноти Платона в «Світійфроні».
3. Освіта в ідеальній державі Платона.
4. Теорія форм Платона та її значення для тлумачення Правди.
5. Жінки та сім'я в республіці Платона.
6. Політика Платона. Що таке справедливість?

5. Аристотель

Орієнтовний план

1. Чотири причини: значення і мета в природі.
2. Політика як вища практична наука.
3. Етика як пошук щастя.

6. Антична філософія за Аристотелем

Орієнтовний план

1. Елліністичний світ.
2. Циніки та скептики.
3. Епікурейці.
4. Стоїцизм.
5. Плотін.

7. Римська імперія, раннє християнство та поділ християнського світу

Орієнтовний план

1. З Єрусалима до Риму. Єврейське походження ранньої церкви. Зустріч з Римською імперією. Географічне розширення та зростання Церкви: причини розширення Церкви.

2. Церква, держава і суспільство в III–IV ст.
3. Ранні християнські апологети: Юстин Мученик, Климент Олександрійський, Тертуліан і Ориген.

8. Августин і трансформація античної думки

Орієнтовний план

1. Августин як християнський Платон.
2. Життя Августина та його пошуки істини: неоплатонічні пошуки Августина.
3. Філософія історії Августина. Два міста.
4. Теорія держави Августина. Церква, держава і суспільство.

9. Формування західного християнства

Орієнтовний план

1. Західна церква і навернення варварів.
2. Каролінгське Відродження: досягнення Карла Великого.
3. Папство та політичний лад.
4. Розкол між Східною Православною Церквою та Латинською Західною Церквою.

10. Золотий вік середньовічної схоластики

Орієнтовний план

1. Повторне відкриття Аристотеля.
2. Сфера розуму. Єдність філософії і віри.
3. Ансельм і онтологічний аргумент.
4. Реалізм і номіналізм у середньовічній філософії.
5. Аквінський і природне право.
6. Морально-політична теорія Аквінського.
7. Крах середньовічного синтезу: жнива середньовічного номіналізму.

11. Відродження

Орієнтовний план

1. Повторне відкриття класичної цивілізації.
2. Ренесансний гуманізм від Ф. Петрарки до Роттердамського.
3. Індивідуалізм та природа людини.
4. Нова політика: Макіавеллі.
5. Піднесення європейської національної держави.

12. Реформація

Орієнтовний план

1. Теорії походження Реформації.
2. Лютеранство, кальвінізм, англіканство, радикальна реформація та контрреформація.
3. Основні принципи Реформації.
4. Лютерівська теорія двох королівств і роль держави.
5. Економічна теорія М. Лютера: Про торгівлю та лихварство.
6. Кальвіністська етика. Кальвінізм і капіталізм. Соціологія М. Вебера.

13. Наука, народження сучасного світу та релігійна реакція: М. Коперник, Г. Галілей, Ф. Бекон, І. Ньютон і Б. Паскаль

Орієнтовний план

1. Середньовічні методи: Пояснення за цілями. Природа як створена ієрархія.

2. «Дві нові науки» Г. Галілея.
3. Метод Ф. Бекона: полеміка проти метафізики та традиції.
4. Ньютонівська Світ-Машина.
5. Наука і релігія: Б. Паскаль і причини серця.

14. Раціоналістична традиція в європейській думці: Р. Декарт
Орієнтовний план

1. Народження сучасної філософії та гносеологічний поворот.
2. Декартівський метод сумніву.
3. Аргумент Cogito Р. Декарта.
4. Функція Бога в методі Р. Декарта.
5. Підтвердження розуму.
6. Привид у машині: розум і тіло в Р. Декарта.

15. Раціоналістична традиція в європейській думці: Метафізика
Б. Спінози і Г. В. Лейбніца

Орієнтовний план

1. Пантеїзм Б. Спінози як рішення картезіанської проблеми розум / тіло.
2. Природа, свобода і детермінізм за Б. Спінозою.
3. Етика Б. Спінози: емоції та щастя.
4. Значення монадології Г. В. Лейбніца.
5. Критика Б. Расселом теїстичних аргументів Г. В. Лейбніца.
6. Теодицея Г. В. Лейбніца: раціоналістичний підхід до проблеми зла.
7. Сучасність погляду Г. В. Лейбніца на світ за Квінтоном і Магі.

16. Британська думка XVII–XVIII ст. Емпіризм Джона Локка,
Девіда Юма та єпископа Дж. Берклі

Орієнтовний план

1. Наслідки рішення Р. Декарта зробити ідеї первинними.
2. Теорія пізнання Дж. Локка. Що таке ідея?
3. Теорія пізнання Д. Юма. Що таке причина?
4. Напад Д. Юма на розум.
5. Теорія пізнання Дж. Берклі.
6. Етика без раціонального підґрунтя. Етика Д. Юма.

17. Європейська соціальна і політична філософія XVII–XVIII ст.
Орієнтовний план

1. Теорія Т. Гоббса про походження політичної асоціації та суспільного договору.

2. Теорія управління Дж. Локка і суспільного договору.
3. Політичний лібералізм Дж. Локка та його теорія природного права.
4. Ж.-Ж. Руссо про витoki політичного суспільства та суспільного договору.
5. Ш. Монтеск'є і політична теорія.
6. Як теорія вплинула на практику?

18. Європейське Просвітництво: розум, прогрес та завоювання природи

Орієнтовний план

1. Вольтер та вік розуму.
2. Кант та концепція Просвітництва.
3. Енциклопедія та уніфікація знань.
4. Утопія М. Ж. А. Н. Кондорсе: розум та прогрес.
5. Ідеали Просвітництва.

19. Коперніканська революція І. Канта та його моральний світогляд

Орієнтовний план

1. Теорія пізнання І. Канта.
2. Ставлення І. Канта до Просвітництва. Революція М. Коперника.
3. Кантівське вирішення протиставлення «раціоналізм / емпіризм».
4. Моральний світогляд І. Канта. Категоричний імператив.
5. Моральний аргумент І. Канта про існування Бога.
6. Реакція І. Канта на конфлікт науки і релігії.

20. Т. В. Т. Гегель та К. Маркс

Орієнтовний план

1. Ідея розуму Г. В. Т. Гегеля та поняття діалектики.
2. Соціальна та політична філософія Г. В. Т. Гегеля. Етична теорія.
3. Поняття діалектики у Г. В. Т. Гегеля і К. Маркса.
4. Основні стовпи марксизму.

21. Лібералізм, утилітаризм, позитивізм та соціал-дарвінізм: Дж. Бентам, Дж. Ст. Мілл, О. Конт та Дж. Г. Ньюман

Орієнтовний план

1. Ідеали та спадок класичного лібералізму.
2. Занепад лібералізму XIX століття: економічні тенденції.
3. Піднесення утилітаризму: Дж. Бентам і Дж. Ст. Мілл.
4. Дж. Ст. Мілл на Свободі.

5. Погляд Дж. Ст. Мілля на жінок.
6. Позитивізм у філософії О. Конта.
7. Напад Дж. Г. Ньюмена на лібералізм.

22. Конфлікт між наукою, філософією та релігією в XIX ст.

Ф. Ніцше та смерть Бога

Орієнтовний план

1. Реакція Ф. Шлейєрмахера на раціоналізм Просвітництва.
2. Дарвінізм і криза віри в Англії.
3. Л. А. Фейєрбах про атеїзм і відчуження.
4. Ф. Ніцше про культурну кризу Європи.

23. XX ст.: епоха тривоги

Орієнтовний план

1. Фрейдистська революція. Фрейдова критика К. Маркса.
2. Перша світова війна і культурний розпач: поети з окопів.
3. Пустка Т. С. Еліота, похмура стадія Л. Піранделло, песимізм у Дж. Джойса, Е. Іонеско і С. Беккета.
4. Релігійні відповіді на культурний відчай: Карл Барт, Мартін Бубер, Жак Марітейн і Пол Тіліх.
5. Афірмації свободи та справедливості: Ф. А. фон Хайек, П. Фрідман, І. Берлін, Дж. Ролз і Р. Нозік.

24. Рухи в думці XX ст.

Орієнтовний план

1. Позитивізм.
2. Екзистенціалізм.
3. Структуралізм і постструктуралізм.
4. Фемінізм, культурні війни.
5. Постмодерністське неприйняття розуму та раціональності.

25. Історія «форм думки» М. Фуко

Орієнтовний план

1. Історія форм думки: М. Фуко про зв'язок систем знання, відносин влади та форм суб'єктивності.
2. Фуко: влада як загальна форма існування соціальних відносин.
3. Історія форм губернаментальності у європейській культурі.
4. Поняття «моральна проблематизація» та «моральний суб'єкт власних дій».
5. Приклад аналізу відносин влади та форм суб'єктивності у класичній Греції.

Індивідуальне науково-дослідне завдання № 2.

Індивідуальна робота у формі **анотування прочитаної додаткової літератури з курсу** передбачає аналіз на вибір здобувача вищої освіти одного історичного джерела. Зміст анотації передбачає наведення бібліографічного опису анотованого джерела та коротку характеристику твору чи видання, яка розкриває їх призначення, зміст, форму та інші особливості. Може бути описовою або рекомендаційною, загальною чи спеціалізованою. Анотація включає в себе такі етапи: 1) первинне ознайомленні з текстом, визначення головної думки; 2) повторне прочитання тексту та поділ його на змістові частини; 3) виділення у кожній частині речень, що розкривають головну думку; 4) формулювання головної думки кожної частини своїми словами. Обсяг анотації – 1–1,5 сторінки. Робота представляється в роздрукованому та електронному вигляді (формат сторінки – А4; шрифт – Times New Roman; кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,5; береги: справа, зліва, зверху, знизу – 20 мм).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ АНОТУВАННЯ

---

1. Августин Блаженный. Про Місто Боже / пер. з лат. П. А. Содомори. *Патріярхат*. 2005. № 4. С. 21.
2. Августин Аврелий Блаженный. Творения. Т. 1–4. Кн. I–XXII. Москва : Научно-популярное издание, 1998.
3. Аквинский Т. Суммы против язычества. Долгопрудный : Вестком, 2000. Кн. 1. 463 с.
4. Аристотель. Сочинения в 4-х т. Москва : Мысль, 1976–1983.
5. Вебер М. Типы господства / пер. А. Б. Рахманов. *Личность. Культура. Общество*. Вып. 1 (40). 2008. С. 31–47.
6. Вольтер Ф. Философские сочинения. Москва : Наука, 1988. 750 с.
7. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории. СПб. : Наука, 1993, 2000. 480 с.
8. Гоббс Т. Левіафан, або суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. Київ : Дух і Літера, 2000. 606 с.
9. Декарт Р. Рассуждение о методе. Москва : Изд-во АН СССР, 1953. 656 с.
10. Леонардо да Винчи. Избранное. Москва : Гослитиздат, 1952. 260 с.
11. Локк Дж. Сочинения в 3-х тт. Москва : Наука, 1985–1988.
12. Лютер М. О светской власти. В какой мере ей следует повиноваться. *Время молчания прошло. Избранные произведения 1520–1526 г.* / пер. с нем. ; исторический очерк и комментарии Ю. А. Голубкина. Харьков : Око, 1992. 352 с.
13. Маркс К., Энгельс К. Економічно-філософські рукописи 1844 р. *Твори*. Т. 42. С. 92–95, 119–126, 160–169.
14. Макиавелли Н. Государь. Сочинения. Москва : ЭКОМО-Прес, 1999. 655 с.
15. Монтескье Ш. Избранные произведения. Москва : Госполитиздат, 1955. 800 с.
16. Мор Т. Утопія. Київ : Дніпро, 1988. 206 с.
17. Ньютон И. Математические начала натуральной философии. Москва : Наука, 1989. 687 с.
18. Ницше Ф. Веселая наука . «ОМІКО», 1882.
19. Постников В. Теодор Адорно. Теория Фрейда и паттерн фашистской пропаганды. URL: <https://proza.ru/2015/06/19/1539>.

20. Шарль Луи Монтескьє. Персидские письма / пер. : Е. Гунст. 2010. 352 с.
21. Руссо Ж. Ж. Рассуждение о происхождении и основаниях неравенства между людьми. *Трактаты*. М. : Наука, 1969. С. 31–108.
22. Роттердамський Е. Похвала Глупоті або похвальне слово Дурості, виголошене Еразмом Роттердамським. Домашні бесіди. Київ : Основи, 1993. 317 с.
23. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. *Трактаты* / пер. с фр. М. : «КАНОН-пресс», «Кучково поле», 1998. 416 с.
24. Саид Э. Фрейд и неевропейское / пер. с англ. А. Гараджа. *Синий диван*. 2005. № 6. С. 7–38.
25. Тённис Ф. Общность и общество / пер. с нем. А. Н. Малинкина. *Социологический журнал*. 1998. № 3–4. С. 206–229.
26. Тимофеева. *Новое литературное обозрение*. 2020. № 1 (161). С. 9–37.
27. Фанон Ф. Черная кожа, белые маски / пер. с фр. Д. Тимофеева. 1952. 222 с.
28. Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка, 1977. Т. 8. Гесіод і його твори. Теогонія. С. 294–298.
29. Wollstonecraft M. *The Vindications: The Rights of Men and The Rights of Woman*. Toronto, 1997. 143 p.

РОЗДІЛ 5. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формою підсумкового контролю є екзамен, який проводиться в усній формі. Робота здобувачів вищої освіти оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо здобувач вищої освіти не відвідував курс лекцій, семінарські заняття та не виконав контрольні заходи, а отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання екзамену.

Питання для підготовки до екзамену

1. Історія напряму «інтелектуальна історія».
2. Концептуалізувати інтелектуальну історію як самостійну дисципліну, визначити її цілі та основні методи.
3. Платон проти грецької традиції: критика поезії як інституту знання та інституту громадянського виховання.
4. Метафізика та політика.
5. Платонівська ідея абсолютного знання.
6. Рух софістів та нові форми знання у класичну епоху.
7. Софістика та філософія в контексті полісної демократії.
8. Софістика як інститут політичної освіти.
9. Софістична концепція «природного права» та грецька етико-політична традиція. Поняття влади та свободи.
10. Влада над собою та влада над іншими, свобода та рабство як політичні категорії та як форми ставлення індивіда до самого себе.
11. Аристотель та грецьке поняття політики.
12. Грецька ідея «політичного» як джерело сучасного класичного республіканізму.
13. Витоки ранньої грецької раціональної думки.
14. Перші грецькі мислителі про Всесвіт.
15. Вплив вчення Платона й Аристотеля на формування античного світогляду.
16. Давньоримська ідейна спадщина.
17. Світогляд давніх греків та римлян.
18. Вчення Св. Августина.
19. Схоластика і схоласти як провідники інтелектуальної думки середньовіччя.
20. Вчення Фоми Аквінського.
21. Середньовічний світогляд.

22. Фігураційний аналіз Н. Еліаса. Н. Еліас про походження сучасної західної цивілізації.
23. Аналіз «Придворного товариства».
24. Історія форм думки: М. Фуко про зв'язок систем знання, відносин влади та форм суб'єктивності.
25. Поняття «моральна проблематизація» та «моральний суб'єкт власних дій».
26. Приклад аналізу відносин влади та форм суб'єктивності у класичній Греції.
27. Культура як віртуальна реальність.
28. Історія як дискурсивна практика.
29. Культура як символічна реальність.
30. Концепція «симулякрів» та «символічного спокуси» (Ж. Бодрійяр).
31. Стилї мислення щодо політики у новочасних суспільствах. Історичне походження сучасних стилів політичного мислення.
32. Основні традиції розуміння «політичного» у Новий час.
33. Зародження гуманістичних ідей в Італії.
34. Інтелектуали епохи Відродження.
35. Основні ідеї та представники італійського Відродження. Наука епохи відродження.
36. Особливості Північного Відродження.
37. Концепція християнського гуманізму Е. Роттердамського.
38. Соціальні утопії Північного Відродження.
39. Наукове знання Північного Відродження.
40. Світоглядні уявлення Північного Відродження.
41. Зародження науки Нового часу: Ф. Бекон і Р. Декарт.
42. Стилї мислення про політику в ХХ-му столітті, історичний та культурний контекст формування «реалістичного» та «республіканського» стилів мислення.
43. Основні поняття та специфіка стилю мислення в республіканському розумінні політичного (М. Вебер, К. Шмітт, Х. Арендт).
44. Основні положення просвітницьких вчень.
45. Англійські просвітники. Представники французького Просвітництва.
46. Вплив Великої Французької революції на формування романтичних ідей.
47. Філософські основи романтизму.
48. Німецькі романтики.
49. Наукові відкриття в другій половині ХІХ ст. та їхній вплив на зміну світоглядних орієнтирів.

50. Позитивізм О. Канта та еволюціонізм Г. Спенсера.
51. Сцієнтизм К. Пірсона як обґрунтування «Віку Науки».
52. Світогляд інтелектуалів ХІХ ст.
53. Світоглядно-методологічна криза кінця ХІХ – початку ХХ ст.
54. Марксизм як головне соціальне вчення ХХ ст.
55. Неопозитивізм.
56. Теологічна філософія.
57. Екзистенціалізм.
58. Витоки постмодернізму.
59. Постмодерністська парадигма та її порівняння з модерністською.
60. Критика постмодернізму.

РОЗДІЛ 6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Опитування та виступи на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння здобувачів вищої освіти самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 5 балів. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка «відмінно» (5 б.) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- у повному обсязі (на 100%) підготував семінарське заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему;
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) запитання, при цьому під час підготовки використав додаткову літературу, добре ознайомився з конспектом лекції;
- правильно (без помилок) виконав вправу чи завдання, обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «добре» (4 б.) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 75% семінарського заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему, але при цьому допустив неточності у формулюванні визначень, понять і явищ;
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки добре ознайомився з конспектом лекції, але не користувався додатковою літературою,
- загалом правильно виконав вправу чи завдання, допустивши 1–2 помилки, проте обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «задовільно» (2,5 б.) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 50% семінарського заняття, загалом розкрив поставлену перед ним проблему, але під час відповіді допустив низку помилок, або пропустив важливі факти, або не зміг пояснити сутність того чи іншого явища;
- дав неповну (часткову) відповідь на контрольне (-і) питання, що потребувало суттєвих доповнень чи коментарів з боку викладача чи

інших здобувачів вищої освіти, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури, погано ознайомився з конспектом лекції;

– виконав вправу чи завдання зі значною кількістю помилок або неточностей, не зміг обґрунтувати (або частково обґрунтував) хід власних думок.

Оцінка «незадовільно» (0 б.) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

– підготував семінарське заняття в обсязі, меншому за 50%, відповідно до змісту не розкрив поставленої перед ним проблеми або відмовився відповідати;

– дав неправильну (нелогічну) відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури або відмовився відповідати;

– неправильно (зі значною кількістю помилок чи неточностей) виконав вправу чи завдання, не зміг пояснити хід виконання або зовсім не виконав вправи чи завдання.

Критеріями оцінювання самостійної роботи (індивідуально науково-дослідних робіт) виступають:

– повнота розкриття матеріалу (50% оцінки);

– правильність застосування одержаних теоретичних знань на практиці (25% оцінки);

– обґрунтованість висновків (25% оцінки).

Критерії оцінювання іспиту:

– **40 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагодженому логічному їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи в аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо надані правильні, повні та глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;

– **30–39 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагодженому логічному їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи в аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення

основної та додаткової літератури; якщо здобувачем вищої освіти надані правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки у відповіді;

– **25–29 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти за досить повного знання проблеми, відсутності характерних неточностей у відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання надані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;

– **20–24 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти за достатнього знання навчального матеріалу, відсутності грубих помилок у відповідях на питання екзаменаційного білета, уміння підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять та категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна-дві несуттєві помилки;

– **15–19 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях та логічні похибки;

– **10–14 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти за наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білета, які свідчать про неправильне розуміння суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання та нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;

– **0–9 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання та нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

**Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок
у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS**

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90–100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82–89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75–81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67–74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60–66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35–59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1–34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

РОЗДІЛ 7.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні:

1. Александрова О. Філософія середніх віків та доби Відродження. Київ : Вид-во ПАРАПАН, 2002. 172 с.
2. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. Київ : Видавництво «Генеза», 1996. 368 с.
3. Вимога раціональності: Спадщина Рене Декарта у світі сучасної культури / ред. С. Кошарний, Я. Попова. Київ : Український філософський фонд, 1996. 117 с.
4. Зашкільняк Л. Методологія історії: Від давнини до сучасності. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 1999. 228 с.
5. Павленко Л. Українська класична філологія : бібліографія, історія, персоналії (XVIII–XXI століття) : довідник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 319 с.
6. Скринник М., Скринник З. Предмет і проблематика філософії : навч. посіб. Львів : Львівський банківський інститут Національного банку України, 2001. 485 с.
7. Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки. Київ : Основи, 1997. 838 с.
8. Рассел Б. Історія західної філософії. Київ : Основи, 1995. 759 с.
9. Лях В. Реконструкція світоглядних парадигм. Нові тенденції в Західній філософії. Київ : Наукова думка, 1995. 188 с.
10. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. Київ : Основи, 1998. 669 с.

Додаткові:

1. Азархин В., Горський В. Научная истина и судьба ученого: Коперник, Бруно, Галилей. Киев : Наукова думка, 1984. 176 с.
2. Бэкон Ф. Новая Атлантида. Опыты и наставления нравственные и политические. Москва : Изд-во АН СССР, 1962. 238 с.
3. Боннар А. Греческая цивилизация. Т. 2: От Антигоны до Сократа. Москва : «Искусство», 1992. 334 с.
4. Вавилов С. Исаак Ньютон, 1643–1727. Москва : Наука, 1989. 271 с.
5. Васильева Т. Афинская школа философии. Философский язык Платона и Аристотеля. Москва : Наука, 1988. 180 с.
6. Гайденок П. История греческой философии в ее связи с наукой. Москва : Per Se; Университетская книга. 2000. 320 с.

7. Гайдено В., Смирнов Г. Западноевропейская наука в средние века: общие принципы и учение о движении. Москва : Наука, 1989. 351 с.
8. Гегель Г. Философия истории. СПб., 1993. 527 с.
9. Голованов Я. Этюды об ученых. Москва : Молодая гвардия, 1983. 415 с.
10. История политических учений : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Норма: НИЦ ИНФРА-М, 2014. 672 с.
11. Зубов В. Аристотель. Москва : Изд-во АН СССР, 1963. 366 с.
12. Зубов В. Леонардо да Винчи. Москва ; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1962. 372 с.
13. Кузнецов В. Н. Дени Дидро. Москва : Изд-во «Знание», 1963. 31 с.
14. Кузнецов В. Н. Вольтер и философия французского Просвещения XVIII века. Москва : Изд-во Московского ун-та, 1965. 275 с.
15. Кирсанов В. Научная революция XVII века. Москва : Наука, 1987. 342 с.
16. Кузнецов Б. Г. Идеи и образы Возрождения (Наука 16–17 вв. в свете современной науки). Москва : Наука, 1979. 279 с.
17. Кобзарев И. Ньютон и его время. Москва : Знание, 1978. 64 с.
18. Косарева Л. Коперниковская революция: социокультурные истоки : научно-аналитический обзор. Москва : Наука, 1991. 96 с.
19. Косарева Л. Социокультурный генезис науки нового времени: философский аспект проблемы. Москва : Наука, 1989. 155 с.
20. Надточаев А. Философия и наука в эпоху античности. Москва : Изд-во МГУ, 1990. 285 с.
21. Ойзерман Т. Марксизм и утопизм. Москва : Прогресс-Традиция, 2003. 563 с.
22. Ойзерман Т. Марксистская концепция социализма и реальный социализм. *Вопросы философии*. 2002. № 2. С. 3–13; № 3. С. 16–31.
23. Підберезних І. Є., Мірошкіна Н. В. Міжцивілізаційні запозичення в історичних концепціях Ф. Броделя та А. Тойнбі: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Історія / М-во освіти і науки України; Держ. вищ. навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т історії та міжнародних відносин; редкол.: Ю. В. Данилець та ін. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. Вип. 1 (44). С. 142–151.
24. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т. 1–2. СПб. : ТК «Петролис», 1994–1995.

25. Репина Л. Второе рождение и новый образ интеллектуальной истории. *Историческая наука на рубеже веков*. Москва : Наука, 2001. – С. 175–192.

26. Репина Л. Интеллектуальная история сегодня: проблемы и перспективы. *Диалог со временем. Альманах интеллектуальной истории*. Москва, 2000. Вып. 2. С. 5–13.

27. Репина Л. Современная историческая культура и интеллектуальная история. *Диалог со временем. Альманах интеллектуальной истории*. Москва, 2001. Вып. 6. С. 5–10.

28. Фишер К. История новой философии. Декарт: Его жизнь, сочинения и учение. СПб. : Мифрил, 1994. 526 с.

29. Эразм Роттердамский и его время. Сб. ст. Москва : Наука, 1989. 277 с.

Англійською мовою:

1. Delanty G. D. *Inventing Europe; Idea, Identity and Reality*. Macmillan Press, Basingstoke. 1995.

2. Heer Friedrich . *The Intellectual History of Europe*. January 1, 1966. 558 p.

3. Hancock A.-M. *Intersectionality : An Intellectual History*. New York, NY, United States of America: Oxford University Press, 2016. URL : <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&site=eds-live&db=edsebk&AN=1084660>.

4. Marvin Perry. *An Intellectual History of Modern Europe*. Houghton Mifflin; 1st edition. November 24, 1992. 528.

5. Rietbergen P. J. *Europe: a Cultural History*. London ; New York : Routledge, 1998.

6. Roland N. Stromberg. *An intellectual history of modern Europe*. New York, Appleton-Century-Crofts, 1966. 487 с.

7. Simon Glendinning. *Europe: A Philosophical History*, Part 1. July 15, 2021. 232 p.

Електронні ресурси:

1. Archive of European Intellectual Life. *Institute of Intellectual History* . URL : <https://arts.st-andrews.ac.uk/intellectualhistory/welcome>.

2. Публичная библиотека. Карл Маркс. Фридрих Энгельс. URL: http://publ.lib.ru/ARCHIVES/M/MARKS_Karl,_ENGEL'S_Fridrih/_Marks_K.,_Engel's_F.html.

3. Internet Global History Sourcebook. *Fordham University*. URL: <https://sourcebooks.fordham.edu/global/globalsbook.asp>.

Масові онлайн-курси:

За проходження рекомендованих масових онлайн-курсів із отриманням сертифікату в результаті, викладач може додати здобувачу вищої освіти *5 б. за 1 курс* (загалом не більше ніж 20 б.).

1. Вибрані питання європейської історії. URL : https://courses.prometheus.org.ua/courses/UCU/History001/2016_T1/course/.

2. Ораторське мистецтво: «Почни говорити зараз». URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-plus/public-speaking/>.

3. Академічна доброчесність в університеті. URL : <https://vumonline.ua/course/academic-integrity-at-the-university/>.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

**Інна Євгенівна
ПІДБЕРЕЗНИХ**

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ІСТОРІЯ ЄВРОПИ

Методичні рекомендації

Випуск 411

Редактор *А. Бурмус*.
Технічний редактор *О. Петроченко*. Комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальньо-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 22.02.2022.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 1,16. Обл.-вид. арк. 0,31.
Тираж 5 пр. Зам. № 6542.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.